

DENGEVE
DENETLEME
AğI

KATILIMCI ANAYASA İÇİN
SİVİL TOPLUMUN
YOL HARİTASI

Önsöz

Bu proje ABD Alman Marshall Fonu'nun (German Marshall Fund of the United States) programı olan Bölgesel İşbirliği İçin Karadeniz Mutabakatı (Black Sea Trust for Regional Cooperation) tarafından desteklenmektedir. Bu yayında ifade edilen görüşler Bölgesel İşbirliği İçin Karadeniz Mutabakatı'nın görüşünü yansıtmayabilir. Yol haritasında ifade edilen bütün öneriler, çalıştaylara katılan Denge ve Denetleme Ağı üyesi olan ve olmayan toplam, 175 sivil toplum örgütünün görüşlerini yansıtmaktadır. Denge ve Denetleme Ağı adına hiçbir kimse bu dokümanda yer alan bilgilerden sorumlu tutulamaz.

Vatandaşlar olarak bizlerin taleplerini, isteklerini yansıtacak, daha özgür, demokratik bir ülkede bir arada yaşamamızı sağlayacak bir anayasa olasılığı bir çoğumuzu heyecanlandırdı, harekete geçirdi. Sivil toplum örgütleri, vatandaşlar olarak toplandık, anayasada nelerin olmasını istediğimizi, nasıl bir ülkede, nasıl bir demokrasi istediğimizi tarif etmeye çalıştık. Bu çaba ve tüm bu çalışmalar aslında anayasayı vatandaşların ne kadar sahiplendiklerinin göstergesi ve anayasayı "hepimizin anayasası" olmasına dair duydukları isteğin de bir işareti.

Bu istek ve talep anayasa çalışmaları "gündemde" olmadığı için şu anda eskisi kadar canlı olmayabilir ancak ülkemizde uzun zamandır üstesinden gelmeye çalıştığımız sorunların önemli bir kısmı – adil temsiliyet, hak ve özgürlüklerimizin evrensel standartlarda garanti altına alınması, kuvvetler ayrılığını garanti altına alacak bir denge ve denetleme sistemi, kalıcı barış vb.- tartışıldığında sil baştan bir anayasaya ihtiyacımız olduğu her daim vurgulanmaktadır. Denge ve Denetleme Ağı olarak, anayasanın gücünü ve ruhunu denge ve denetlemeden aldığı, vatandaşların nihai karar vericiler olduğunun kesin olarak belirlendiği ve katılımcı ve kapsayıcı bir süreç sonucunda yazıldığı sürece sorunlarımızın çözümünde uzlaşabileceğimizi ve daha demokratik, özgür bir ülkede yaşayabileceğimizi savunuyoruz.

Günümüz demokrasilerinde vatandaşlar kendilerini etkileyen yasalarda söz sahibi olmak istiyorlar, yasaları söz sahibi oldukları ölçüde sahipleniyorlar. Eğer anayasa toplumsal bir sözleşme ise ve toplumun farklı kesimlerinin anayasayı kendi anayasaları olarak sahiplenmelerini istiyorsak, seçimlerden sonra gündeme gelecek olan anayasa çalışmalarının katılımcı ve kapsayıcı bir süreç sonucunda kaleme alınması da bir gereklilik olarak karşımızda duruyor. Ancak kapsayıcı, katılımcı bir süreç sonucunda yazılacak olan bir anayasanın toplumun farklı kesimlerinin gözünde meşruiyeti olacaktır. Bizler için sil baştan yapılacak bir anayasa ve anayasa için yeni baştan katılımcı bir kapsayıcı bir sürecin işletilmesi vazgeçilmezdir.

Katılımcı ve kapsayıcı süreçlerin işletilmesi özellikle de anayasa gibi kapsamlı bir yasada zahmetli, sabır ve planlama gerektiren bir girişimdir ve bu tür her girişimde olduğu gibi belirli ilkeler doğrultusunda adım adım planlamayı ve bir yol haritası çıkartılmasını gerekli kılar. Türkiye'nin farklı bölgelerindeki 9 ili temsil eden 175 sayıda sivil toplum örgütü olarak bir araya gelerek, anayasa gündeme geldiğinde hangi ilkeler ve aşamalar sonucunda hazırlanırsa katılımcı ve kapsayıcı bir anayasa süreci olacağına ilişkin bir yol haritası çıkarttık. Yol haritasını çıkartırken uluslararası katılımcılık ilkeleri üzerinden düzenlenen çalıştaylarda deneyimlerimizi paylaştık, fikirler verdik ve ortak önerilerimizi çıkarttık. Elinizdeki Sivil Toplumun Katılımcı Anayasa Yol Haritası çalışması ortak önerilerimizi içeren 13 adım ve 100 öneriyi içermektedir.

Çalıştaylarımız sırasında bu tür bir yol haritasının aslında sürecin ne ölçüde şeffaf, katılımcı ve kapsayıcı bir şekilde ilerleyeceğinin de bir garantisi olduğunun farkına vardık. Dolayısıyla anayasa yapımında katılımcı bir süreç işletecek olan kurum ve kişilerin de bu ilkeleri yerine getirmek için benzer bir çalışma yapması gerektiğinin altını çiziyor ve bu çalışmanın bir rehber olmasını umut ediyoruz.

Metodoloji

Denge ve Denetleme Ağı'nın yürütücülüğünü yaptığı bu çalışmada, Türkiye'nin toplam 9 ilinde (Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kayseri, Samsun) 175 sivil toplum örgütü bir araya gelerek katılımcı ve kapsayıcı bir yöntemle yeni anayasa hedefine ulaşmak için atılması gereken adımları belirleyen bir yol haritası hazırlamıştır.

Düzenlenen çalıştaylarda uluslararası iyi katılımcılık ilkeleri olan kapsayıcılık, şeffaflık, elverişli ortamların oluşturulması, geri bildirim ve zamanındalık üzerinden tartışmalar yürütülmüş ve genel hatları itibarıyla 13 adımdan ve 100 öneriden oluşan bir yol haritası ortaya çıkmıştır. Türkiye'de eşitlikçi, özgürlükçü ve sivil bir anayasanın yapılması için 175 sivil toplum örgütünün bir araya gelerek oluşturduğu bu yol haritası, siyasi irade tarafından dikkate alınırsa, toplumun farklı kesimlerinin görüşlerini yansıtacak yeni bir anayasa süreci başlamış olacaktır.

Bu yol haritası, tüm vatandaşların yaşamlarını doğrudan ilgilendiren ve kendi seslerini duyurabildikleri bir anayasanın hazırlanması sürecinde örgütlü ve örgütsüz vatandaşların da katılımını sağlayacak kapsayıcı ve şeffaf süreçlerin oluşturulması için somut önerileri ortaya koymaktadır.

*Adı üstünde
"Ana"yasaysa, öyle
bir anayasa olsun ki,
vatandaş bağına
bassın.*

ULUSLARARASI İYİ KATILIMCILIK İLKELERİ

Demokratik anayasa yapım yönteminde, "temel toplumsal tercihler" vatandaşlar tarafından yapılır. Demokratik olmayan anayasa yapım yöntemlerinde ise, vatandaş süreçte, söz sahibi olmayarak, sürecin dışında bırakılır. Günümüzde, iyi katılımcılık ilkelerini gözeterek anayasa yapmanın yolu "katılımcı anayasa yapım yöntemi"nden geçmektedir.

Yol haritasındaki öneriler oluşturulurken, gerek yeni anayasa hazırlama süreçlerinde gerekse ulusal ve yerel karar alma süreçlerinde uygulanan uluslararası iyi katılımcılık ilkeleri göz önüne alınarak tartışmalar yürütülmüştür.

Katılımcılık İlkeleri

- Kapsayıcılık
- Şeffaflık
- Elverişli Ortamların Oluşturulması
- Geri Bildirim
- Zamanındalık

Kapsayıcılık

Kapsayıcılık, toplumun bütün kesimlerinin, ayırım gözetmeksizin ve çoğulculuk anlayışı temel alınarak, anayasa yapım sürecine dahil olmasıdır. Anayasa yapım süresinde, halka, olabildiğince fazla ve aktif rol verilmelidir. Farklı siyasi görüşlere sahip tüm toplumsal gruplara ve azınlıklara eşit söz hakkı verilmelidir. Toplumda az temsil edilen grupların sürece dahil edilmesi özellikle gözetilmelidir. Kadınların temsili de erkeklerle eşit oranda olmalıdır. Oluşturulacak çerçeve, insanların özgürce görüşlerini belirtmek üzere tasarlanmalı, posta yoluyla da görüşlerin alınabilmesi sağlanmalıdır.

Şeffaflık

Anayasayı yazacak kuruma güvenin artması için, süreç, şeffaf bir şekilde yürütülmelidir. Süreç ile ilgili belirlenen ilkeler, kurallar ve prosedürler kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Anayasanın yapım sürecinde, görüş alma kısmı da başta olmak üzere, tüm aşamalarla ilgili temasa geçilebilecek kişi ya da birim, ilgili internet sayfasında duyurulmalıdır. Sürece ilişkin takvim, gündem ve oturumların sonuç bildirgeleri internette duyurulmalıdır. Görüş veren kişilerin ve kurumların, görüşleri, internette yayınlanmalıdır ve görüşler yayından kaldırılmamalıdır.

Elverişli Ortamların Oluşturulması

Görüş alma sürecinin kapsayıcı ve erişilebilir olması, iyi katılımcılık açısından elzemdir. Bunun sağlanması için vatandaşların katılımını sağlayacak ve kolaylaştıracak yöntemler belirlenmelidir. İnternete erişim imkanı olmayanlar, kadınlar ve engelliler için de farklı araçlar geliştirilmelidir. Eğitim seviyesi düşük grupların koşul ve gereksinimlerine uygun olarak da yönlendirici el kitapları ve broşürler hazırlanmalıdır. Aynı zamanda, katılımcılığın iyi uygulamalarına bakıldığında özel verilerin korunması konusunda etkili yasaların olduğu görülmektedir. Bu yasalar, vatandaşların çekinmeden görüş vermesini sağlamaktadır. Bunun sağlanması için örneğin, anayasa kapsamında görüş verenlerin herhangi bir adli ya da idari soruşturmaya tabi olmayacaklarına ilişkin bir yasa geçirilebilmektedir.

Geri Bildirim

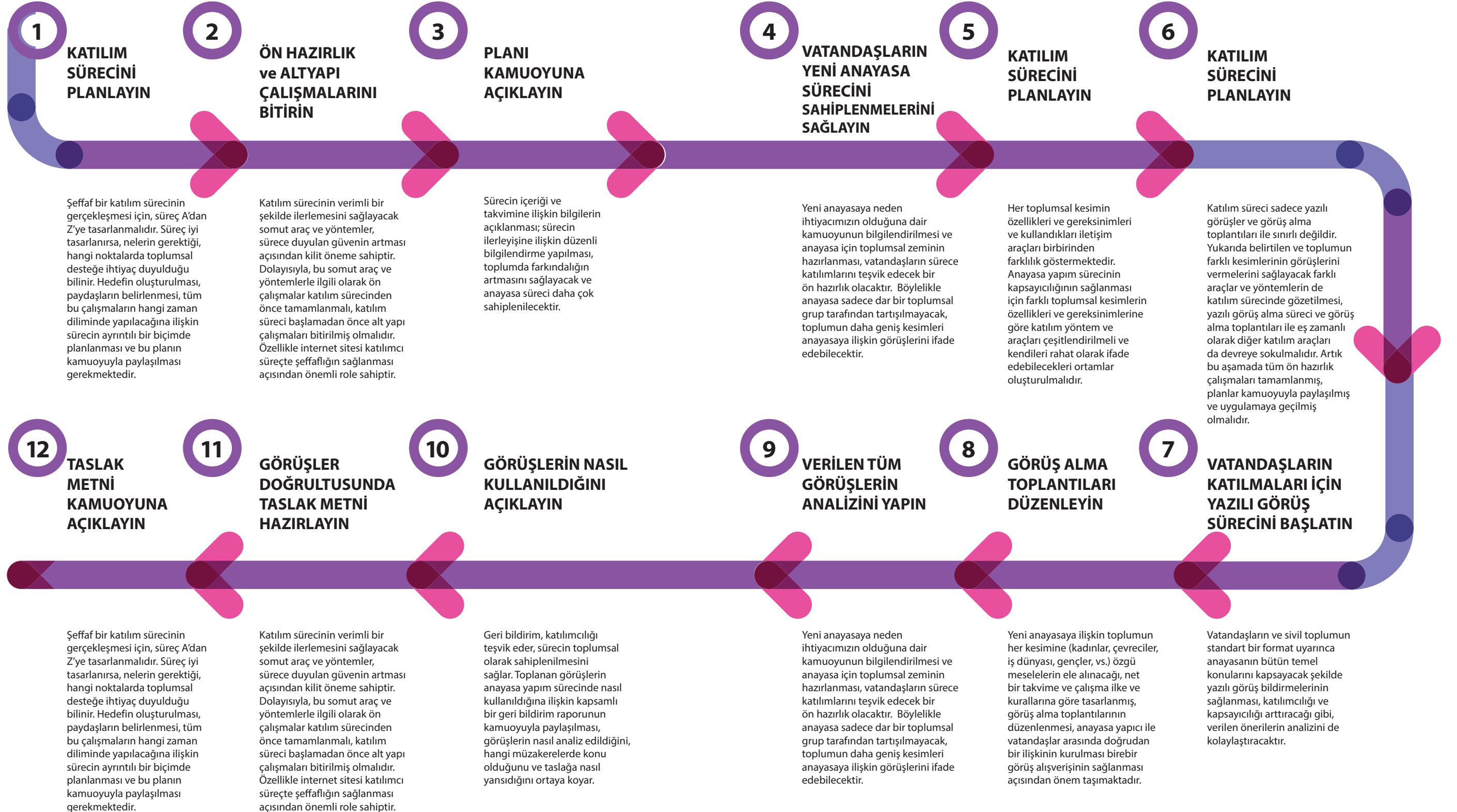
Görüşlerin alındığı bildirilmelidir. Anayasayı yapacak kurumun danışma süreci işlettiği açıklama notlarını; danışma süreçlerinin sonuçlarını, süreçlerin nasıl yürütüldüğünü ve sonuçların öneriler görüşülürken nasıl göz önünde bulundurulduğunu içermelidir. Danışma süreçlerine verilen katkılar tek ulaşım noktasından kamuoyuna duyurulmalıdır. Toplanan görüşler, konularına göre tasnif edilmelidir. Görüşler uzmanlar tarafından analiz edilmeli ve sonuçlar kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

Zamanındalık

Zamanındalık, anayasa yapım sürecinin her aşamasının öngörülebilir bir takvim çerçevesinde belirlenen sürelerle uygun bir biçimde, sistematik olarak düzenlenmesidir. Görüş almak için açılan süre, insanların görüş vermek için hazırlık yapmasına imkan tanıyacak, makul bir zaman dilimini içermelidir. Görüş istenen konular, açık bir şekilde yazılmalı, uzun metinler için geri dönüş istendiğinde, uygun zaman verilerek, belgelerin kolay anlaşılabilir bir dile çevrilmiş özet metinleri kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

Katılımcı Anayasa İçin YOL HARİTASI

Anayasa yapım sürecinde katılımcı bir sürecin işletilmesi için aşağıdaki adımlar uygulanmalıdır. Ancak tüm bu adımlar uygulamaya geçirilmeden önce katılım sürecinin beklenen sonuca ulaşması için atılması gereken önemli bir adım daha bulunmaktadır. Sürece katılacak olan vatandaşların herhangi bir çekinceleri olmaksızın, görüşlerini ifade etmesi önemlidir. Türkiye'de var olan yasalarda (Özellikle Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu gibi yasalarda) düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı maddeler üzerinde çalışmalar yapılmalı, vatandaşların verdikleri görüşler şiddet, hakaret gibi unsurlar içermedikçe herhangi bir soruşturmaya uğramayacaklarının garanti altına alınması gerekmektedir.

1

KATILIM SÜRECİNİ PLANLAYIN

Şeffaf bir katılım sürecinin gerçekleşmesi için, süreç A'dan Z'ye tasarlanmalıdır. Süreç iyi tasarlanırsa, nelerin gerektiği, hangi noktalarda toplumsal desteğe ihtiyaç duyulduğu bilinir. Hedefin oluşturulması, paydaşların belirlenmesi, tüm bu çalışmaların hangi zaman diliminde yapılacağına ilişkin sürecin ayrıntılı bir biçimde planlanması ve bu planın kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir.

- İnsan kaynağı, bütçe, takvim, yönergeler ve teknik alt yapı gibi katılım sürecinin aksamadan ilerlemesini sağlayacak tüm unsurlar süreç başlamadan önce plana dahil edilmeli, bir kapasite analizi yapılmalı, gereksinimler belirlenmelidir.
- Başka ülkelerde uygulanan katılımcı anayasa yapım süreçleri incelenerek, toplumun bütün kesimlerinin, katılım süreçlerinin tüm aşamalarına katılmalarını sağlayacak çeşitli katılım araç ve yöntemleri belirlenmelidir. Görüş alma toplantıları, internet yoluyla görüş alma gibi yaygın kul-

lanılan yöntemlere ek olarak yenilikçi katılım yöntemleri de sürece dahil edilmelidir.

- Katılımcı yöntemlerle toplanan vatandaş ve sivil toplum görüşlerinin nasıl tasnif edilip kullanılacağı kararlaştırılmalıdır.
- Uzman bir ekip tarafından, kamuoyunun anayasa süreciyle ilgili basit ve kolay anlaşılır bir şekilde bilgilendirilmesi için görsel ve yazılı medyayı da kullanarak gerekli hazırlıklar yapılmalıdır. Karar vericiler anayasaya neden ihtiyacımız olduğu konusunda vatandaşları bilgilendirmelidirler.
- Katılım için açık çağrı yapılması yeterli olmayıp, örgütlü olmayan kesimlerin de katılımını teşvik edecek yöntemler tasarlanmalıdır.
- Çoğulculuğu ilke edinerek, coğrafi olarak da kapsayıcılığı sağlayacak, bölgesel ve iller düzeyinde yöntemler ve araçlar geliştirilmelidir.

Halk konu mankeni olmak istemiyor. Daha önce öneri sunduk, geri dönen olmadı. Kendimi konu mankeni gibi hissettim.

2

ÖN HAZIRLIK ve ALTYAPI ÇALIŞMALARINI BİTİRİN

Katılım sürecinin verimli bir şekilde ilerlemesini sağlayacak somut araç ve yöntemler, sürece duyulan güvenin artması açısından kilit öneme sahiptir. Dolayısıyla, bu somut araç ve yöntemlerle ilgili olarak ön çalışmalar katılım sürecinden önce tamamlanmalı, katılım süreci başlamadan önce alt yapı çalışmaları bitirilmiş olmalıdır. Özellikle internet sitesi katılımcı süreçte şeffaflığın sağlanması açısından önemli role sahiptir.

- Süreci götürecektir olan kurum/kişilerin kurum dışı bir uzmanlık hizmeti alıp almayacaklarını belirlemeleri şarttır.
- Anayasa yapım sürecinde özel bir internet websitesi kurulmalıdır. İnternet sayfasındaki bilgiler her gün güncellenmeli, katılımı ve kapsayıcılığı teşvik etmek amacıyla içeriği zenginleştirilmelidir.
- Websitesi kullanıcı dostu olmalı, katılımın nasıl sağlanacağına dair kullanıcı kılavuzu olmalıdır.

Zihniyet olarak birileri, devlet kurumları bize bir şey vermemeli, beraber ortak paydada birşeyler üretmeli yani aktif vatandaşlık önemli.

- İnternet sitesinde, hem teknik (internet sitesinin nasıl kullanılacağına, hangi bilgiye nereden ulaşabileceklerine vs.) hem de içerikle ilgili (genel bir görüş mü, yoksa madde madde görüş mü istenecek vs.) yönergelerin hazırlanması ve portalda yer alması gerekmektedir.
- Her bir katılım yöntem ve aracının tüm katılım süreci içinde hangi aşamada başlayıp hangi aşamada tamamlanacağı belirlenmelidir.
- Her bir katılım yöntem ve aracından sorumlu olacak olan teknik ve uzman ekibi belirlenmelidir.
- İnternet sitesine ek olarak süreçte kullanılacak geleneksel medya araçları (radyo, televizyon, gazete vb. gibi) için yapılması gereken çalışmaların neler olduğu belirlenmeli, prodüksiyon aşamaları da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Günümüzde yaygın bir biçimde kullanılan sosyal medya için de bir planlama ve yapılmalıdır.
- Kapsayıcılığın gözetilmesi için "Çeşitlilik Konseyi" denebilecek bir tür karma özerk yapı oluşturulmalı ve bu yapı anayasa yapım süreci boyunca gerekli önlemleri almalı, girişimlerde bulunmalıdır.

- Anayasa sürecini anlatan özet ve kolay anlaşılır bilgiler hazırlanmalıdır.
- Anayasayı müzakere edecek yapının hangi ilkeler ve usuller doğrultusunda çalışacağı bir çalışma usul ve esasları metni kaleme alınmalıdır.
- Bu yapıda yer alan kişiler anayasa kapsamında yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak görev ve yetkileri ile birlikte tanımlanmalı, hizmet sunacak olan uzman ekibi de kamuoyuna açıklanmalı ve vatandaşların uzmanlara ulaşabileceği iletişim bilgileri de kamuoyu ile açıklanmalıdır.
- Yapının çalışma takvimi, gündemi kamuoyuyla düzenli olarak paylaşılmalıdır.
- Anayasayı müzakere eden yapı için bir halkla ilişkiler ve medya stratejisi oluşturulmalıdır.
- Anayasa yapım çalışmalarına dair özel bir yayın (örneğin, bir anayasa gazetesi, radyosu vs.) yapılmalı ve bu yayına ülke çapında erişim sağlanmalıdır.

PLANI KAMUOYUNA AÇIKLAYIN

Sürecin içeriği ve takvimine ilişkin bilgilerin açıklanması; sürecin ilerleyişine ilişkin düzenli bilgilendirme yapılması, toplumda farkındalığın artmasını sağlayacak ve anayasa süreci daha çok sahiplenilecektir.

- Sürecin yerel ve ana akım medyada düzenli olarak yer alması sağlanmalıdır.
- Karar vericiler websiteleri ve sosyal medya hesapları üzerinden anayasa çalışmalarına ilişkin düzenli bilgi paylaşmalıdırlar.
- Komisyon/kurumda yer alacak uzmanlar tarafından tasarlanan sürecin paylaşılması için yerel toplantılar düzenlenmelidir.
- Yerel yönetimler (belediyeler, muhtarlıklar, valilikler vs.) sürecin paylaşımında bir köprü görevi görmelidirler.
- STK'lar yerelde çalışarak, tasarlanan anayasa sürecini kendi tabanlarıyla paylaşmalıdırlar.
- Yerel ve ana akım medya araç olarak kullanılmalıdır. Televizyon, kamu spotları, basın açıklamaları, radyo, internet ve sosyal medya üzerinden tasarlanan anayasa süreci, vatandaşlarla paylaşılmalıdır.

Anayasa yapım süreci içinde insanlar fikirlerini tamamen özgür şekilde en aykırı fikir bile bir bakıma geçici süre dokunulmazlık yasası gibi bir yasa çıkarılmalı.

VATANDAŞLARIN YENİ ANAYASA SÜRECİNİ SAHİPLENMELE- RİNİ SAĞLAYIN

Yeni anayasaya neden ihtiyacımızın olduğuna dair kamuoyunun bilgilendirilmesi ve anayasa için toplumsal zeminin hazırlanması, vatandaşların sürece katılımlarını teşvik edecek bir ön hazırlık olacaktır. Böylelikle anayasa sadece dar bir toplumsal grup tarafından tartışılmayacak, toplumun daha geniş kesimleri anayasaya ilişkin görüşlerini ifade edebilecektir.

Yerelin düşünce ve önerilerini alan ve ortaklıkları şeffaf şekilde paylaşan anayasa istiyoruz.

- Neden yeni bir anayasaya ihtiyaç duyulduğunu anlatan basit ve erişilebilir bir metin katılımcı yöntemlerle hazırlanmalı, toplumun geniş kesimlerine ulaşarak farkındalık yaratılmalıdır.
- Sürecin yürütücüsü olan siyasi irade, sürecin tamamıyla kapsayıcı olacağına dair açık ve cesaretlendirici bir mesajı sahiplenmeli, siyasi partiler de anayasa sürecine ilişkin ortak bir uzlaşma göstermeli, toplumsal kesimler ve siyasi irade arasında öncelikle güven inşası sağlanmalıdır.
- Katılımın önemi konusunda, sivil toplumun farkındalığı artırılmalıdır. Sivil toplum örgütleri, anayasaya ilişkin mesajın kolayca anlaşılmasını ve günlük hayatla da bağlantısını sağlayacak çalışmalar yapmalı, kendi tabanlarının görüşlerini yansıtacak süreçler inşa etmelidirler.
- Sivil toplum örgütleri, sendikalar ve meslek kuruluşları vatandaşların geniş katılımını sağlamak amacıyla hazırlıklar yapmalıdırlar.
- Sivil toplumdaki oluşmuş gönüllüler vasıtasıyla mahalleler, köyler, kasabalar düzeyinde de özel çalışmalar yürütülmeli, halk meclisi toplantıları yapılarak, toplumsal zemin sağlanmalıdır.
- Yerel ve ana akım medya araç olarak kullanılmalıdır. Televizyon, kamu spotları, basın açıklamaları, radyo, internet ve sosyal medya üzerinden tasarlanan anayasa süreci, vatandaşlarla paylaşılmalıdır.
- Tüm vatandaşların anayasa hakkında bilgi edinmeleri için, basit, kısa, anlaşılır, el kitabı, broşür, afiş ve posterler ülke genelinde yaygınlaştırılmalı, ücretsiz telefon hatları oluşturulmalıdır.
- Yerel yönetimler (belediyeler, muhtarlıklar, valilikler vs.) toplumsal zeminin paylaşılmasında aktif rol oynamalıdırlar. Yerel yönetimler vasıtasıyla bilgilendirme ve bilinçlendirme sağlanmalı, kamuoyunda farkındalık yaratmak için televizyon, radyo, internet, sosyal medya, kamu spotları ve billboardlar kullanılmalı, gezici otobüsler vasıtasıyla köylere de ulaştırılmalıdır.

- Toplumsal zeminin hazırlanması ve çoğulculuğu sağlamak adına, Meclis'te temsil edilemeyen siyasi partiler de anayasa yapım sürecinde yer almalıdırlar.
- Anayasa için toplumsal zeminin oluşması için yaygın bir şekilde kamuoyu yoklamaları yapılmalı, anket sonuçları vatandaşlarla paylaşılmalıdır.

SÜRECE HERKESİN KATILABİLMESİ İÇİN FARKLI YÖNTEM VE ARAÇLAR OLUŞTURUN

Her toplumsal kesimin özellikleri ve gereksinimleri ve kullandıkları iletişim araçları birbirinden farklılık göstermektedir. Anayasa yapım sürecinin kapsayıcılığının sağlanması için farklı toplumsal kesimlerin özellikleri ve gereksinimlerine göre katılım yöntem ve araçları çeşitlendirilmeli ve kendileri rahat olarak ifade edebilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.

Anayasa yapım sürecinde daha önce dışarıda kalanların da sürece dahil olması gerekir.

- Farklı ihtiyaçlara göre (engelli grupları, okuma-yazma bilmeyenler, farklı dil konuşanlar, vs. için) farklı araçlar kullanılmalıdır.
- Kadınların ve gençlerin katılımını kendilerini rahat ifade edebilmelerini sağlayacak özel bir çalışma yürütülmelidir. Örneğin gençler için, öğrenci kulüpleri vasıtasıyla özel çalışmalar yürütülmelidir.
- Yerel yönetimler düzeyinde de katılımı sağlayacak (örneğin kanaat önderleri, illerin siyasi parti temsilcileri, kent konseyleri, mahalle muhtarlıkları ve belediyeler üzerinden) mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Uzak yerlerde yaşayan vatandaşların, telefonla da görüş verebilmeleri sağlanmalıdır, ücretsiz telefon hatları kurulmalıdır.
- Anayasa sürecinde, vatandaşlara, görüşlerini televizyonda da dile getirebilmeleri için imkan sağlanmalıdır.
- Okuma yazma bilen vatandaşlar için mektup ya da faks aracılığıyla da görüş verebilme imkanları oluşturulmalıdır.
- Okuma yazma bilmeyen vatandaşlar için, radyo, televizyon ve telefon aracılığıyla görüş verilebilmesi sağlanmalıdır. Örneğin bedava bir anayasa telefon hattı kurulmalı, bu hattı arayanlar

somut sorulara yanıt verecek şekilde yönlendirilmelidirler. Cep telefonlarından kısa mesajlar aracılığıyla da görüş verilebilmesinin teknik altyapısı sağlanmalıdır.

- Yeterince temsil edilmeyen grupların köylerde, mahallelerde de görüş verebilmeleri için "görüş kutuları" tasarlanmalıdır.
- Verilen bireysel görüşler de kamuoyuna duyurulmalıdır.

KATILIM SÜRECİNİ BAŞLATIN

Katılım süreci sadece yazılı görüşler ve görüş alma toplantıları ile sınırlı değildir. Yukarıda belirtilen ve toplumun farklı kesimlerinin görüşlerini vermelerini sağlayacak farklı araçlar ve yöntemlerin de katılım sürecinde gözetilmesi, yazılı görüş alma süreci ve görüş alma toplantıları ile eş zamanlı olarak diğer katılım araçları da devreye sokulmalıdır. Artık bu aşamada tüm ön hazırlık çalışmaları tamamlanmış, planlar kamuoyuyla paylaşılmış ve uygulamaya geçilmiş olmalıdır.

Anayasayı hep bizden korkanlar yazdı. Oysa anayasa hepimizin tanış olduğu demokratik ortamlarda yapılmalı ki meyvelerini yiyelim.

- Tüm katılım sürecinde dikkat edilmesi gereken ana unsurlardan biri farklı kesimlerinin de sürece dahil olabilmelerinin sağlanması yani sürecin kapsayıcı olmasıdır. Sürece, örgütlü olmayan bireylerin katılımı da sağlanmalıdır. Yalıtılmış alanlara ulaşmanın da yolu bulunmalıdır ki gerçekten kapsayıcılık sağlanabilsin. Bunun için gerekirse sağlık ocakları, muhtarlıklar, yetiştirme yurtları, hastaneler ve cezaevleri için de özel çalışmalar yürütülmelidir.

VATANDAŞLARIN KATILMALARI İÇİN YAZILI GÖRÜŞ SÜRECİNİ BAŞLATIN

Vatandaşların ve sivil toplumun standart bir format uyarınca anayasanın bütün temel konularını kapsayacak şekilde yazılı görüş bildirmelerinin sağlanması, katılımçılığı ve kapsayıcılığı arttıracığı gibi, verilen önerilerin analizini de kolaylaştıracaktır.

- Yazılı görüş hazırlayacak olanlar için yönergeler içeren bir rehberin hazırlanması gerekmektedir. Bu yönergelerin standart bir formatta olması, görüş verenlerin iletişim bilgilerini içermesi, ve görüşlerini sunacakları somut soruların/alanların tespit edilmesi gerekmektedir.
- Hangi konularda görüş istendiği kategorik olarak internet sitesinde yer almalıdır.
- Vatandaşların, görüşlerini hazırlayabilmeleri için makul bir görüş alma süresi öngörülmelidir.
- Yazılı görüş vermeyi kolaylaştırmak için, internet sitesinin kullanıcı dostu olması gerekmektedir.
- Aksaklıkların yaşanmaması için, internet sitesinin altyapısı, pek çok sayıda görüşü bünyesinde toplayacak kadar iyi hazırlanmalı, sitenin çalışması düzenli aralıklarla kontrol edilmelidir.
- Görüş verme sürecinde herhangi bir sorunun yaşanması durumunda, internet sitesinde, telefon ve e-mail bilgileri bulunan erişilebilir bir uzman grubun olması gerekmektedir.
- Yazılı görüşler internet üzerinden kamuoyuna açık bir arşivde toplanmalıdır.

- Aynı alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin kendilerini özel olarak ilgilendiren anayasal konular üzerinde özgür ve eşit bir şekilde tartışmalarını ve somut öneriler üzerinde uzlaşmalarını teşvik edecek toplantılar tasarlanmalıdır.
- Görüş alma toplantılarına katılmayanlar için, tartışmaların canlı olarak izlenmesi sağlanmalıdır.
- Farklı siyasi görüşlere sahip tüm toplumsal gruplara ve azınlıklara eşit söz hakkı tanınmalıdır.
- Toplumsal talepleri yeterince dikkate alınmayan grupların, sürece dahil edilmesi için özel yöntem ve araçlar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- Kadınların temsili erkeklerle eşit oranda olmalıdır.
- Görüş verme toplantıları, diyalog şeklinde geçmeli, uzmanlara soru sorulmasını da içeren bir formatta tasarlanmalıdır.

Halk için
anayasa
yapılır.

GÖRÜŞ ALMA TOPLANTILARI DÜZENLEYİN

Yeni anayasaya ilişkin toplumun her kesimine (kadınlar, çevreciler, iş dünyası, gençler, vs.) özgü meselelerin ele alınacağı, net bir takvime ve çalışma ilke ve kurallarına göre tasarlanmış, görüş alma toplantılarının düzenlenmesi, anayasa yapıcı ile vatandaşlar arasında doğrudan bir ilişkinin kurulması birebir görüş alışverişinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

- Görüş verme toplantılarına katılacak olanlar için toplantı gündeminin, süresinin, konuşulacak konuların, katılacak uzmanların, katılımcı listesinin ve hatta oturma düzenini de içeren (engellilerin katılımı da düşünülerek) yönergelerin olduğu bir rehberin hazırlanması ve internet sitesinde yer alması gerekmektedir.
- Sivil toplum örgütlerinin uzmanlık ve çalışma alanlarına göre (örneğin, insan hakları, kadın hakları, LGBT, çevre vs.) görüşleri alınmalı, aynı konuda farklı görüşleri temsil eden örgütlerin katılımına önem verilmelidir.

Anayasa yapım sürecinde daha önce dışarıda kalanların da sürece dahil olması gerekir.

VERİLEN TÜM GÖRÜŞLERİN ANALİZİNİ YAPIN

Yazılı-sözlü görüşlerin analizi, katılımcıların görüşlerinin anayasa taslağına yansıtılması için çok önemlidir. Bu süreç, uzmanlar tarafından titizlikle yürütülmelidir.

- Katılım sürecinde toplanan görüşler makul bir sürede tasnif ve analiz edilmelidir.
- Tasnif ve analiz için insan kaynağı ve teknik altyapı oluşturulmalıdır.
- Bu teknik altyapının titizlikle hazırlanabilmesi ve insan kaynağının oluşturulması için devlet, bütçe ayırmalıdır.
- Tasnif edilen görüşler, internet sayfasında kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Konularına göre analizler yapılarak kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Görüşlerin tasnifinden veri tabanları oluşturulmalı ve toplumsal hafıza için internet sitesinde arşivlenmelidir.

10

GÖRÜŞLERİN NASIL KULLANILDIĞINI AÇIKLAYIN

Katılımın iyi uygulamalarının en önemli aşamalardan biri de verilen yazılı ve sözlü görüşlere geri bildirim yapılmasıdır. Geri bildirim, katılımı teşvik eder, sürecin toplumsal olarak sahiplenilmesini sağlar. Toplanan görüşlerin anayasa yapım sürecinde nasıl kullanıldığına ilişkin kapsamlı bir geri bildirim raporunun kamuoyuyla paylaşılması, görüşlerin nasıl analiz edildiğini, hangi müzakerelerde konu olduğunu ve taslağa nasıl yansıdığını ortaya koyar.

Ne olduğunu bilirsek beklenti ve isteklerimizi ona göre söyleriz, bu yüzden bilgilendirme toplantıları yapılmasını öneriyorum.

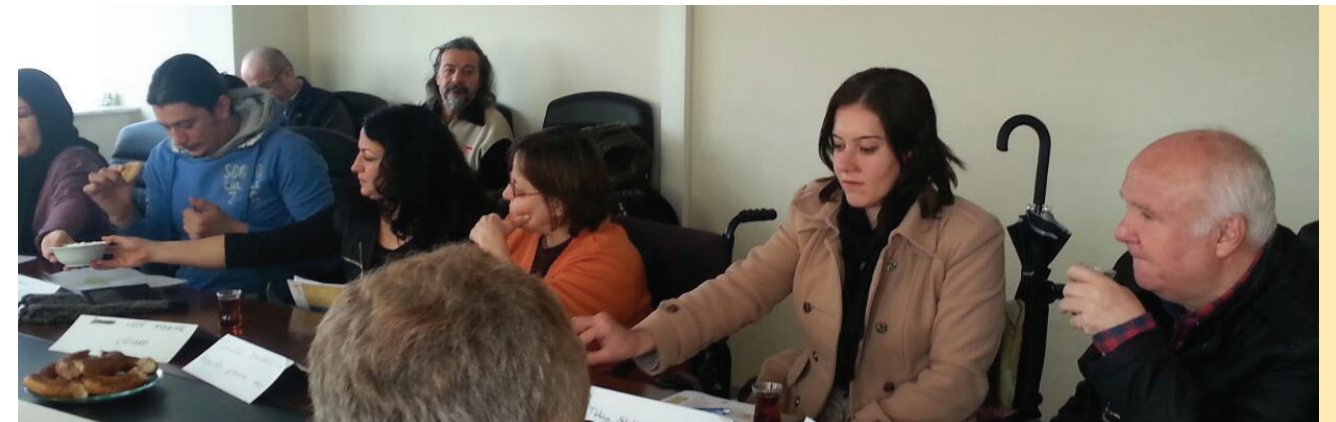
- Yazılı görüş bildiren kişilere, örgüt/kurum temsilcilerine görüşlerin alındığına ilişkin bir yazı gönderilerek geri bildirim yapılmalıdır.
- Analiz için oluşturulan ekibin geri bildirim yapacak şekilde yapılandırılması gerekmektedir.
- Görüşlerin nerede, nasıl ve kim tarafından kullanıldığına dair kapsamlı, açık ve net bir geri bildirim raporunun kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir.
- Yazılı görüşler ve görüş verme toplantılarında aktarılan bilgiler analiz edilirken, hangilerinin kullanıldığı, hangilerinin kullanılmadığına ilişkin gerekçeli raporlar hazırlanmalı ve bu raporlar kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Anayasa yapımından sorumlu komisyon/kurum, geri bildirimle ilgili çalışmalarını yerel ve ulusal medya üzerinden haftalık olarak resmi bir ilanla duyurmalıdır.

11

GÖRÜŞLER DOĞRULTUSUNDA TASLAK METNİ HAZIRLAYIN

Yazılı ve sözlü görüşlerin tasnifinin ve analizinin ardından komisyon/kurum ilkeleri belirler ve metin oluşturulmaya başlanır. Görüş verenlerin ve vatandaşların bu aşamadaki çalışmalarından haberdar olması hem şeffaflığın gereği hem de daha sonraki aşamalarda katılımın özendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

- Bu aşamada, komisyon/kurul çalışma takvimini, internet üzerinden kamuoyuna duyurmalıdır.
- Anayasa metni hazırlanırken, çalışmalar canlı yayınla da izlenebilmelidir.
- Komisyonun/kurulun hangi kararları aldığına ilişkin bilgileri de içeren raporlar düzenli olarak internet sitesinde yayınlanmalı, düzenli sosyal medya ve basın duyuruları yapılmalıdır.
- Komisyonun belirleyeceği ilkeler ve kurallar kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Üzerinde uzlaşılan metin en kısa süre içinde kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Uzlaşılan metnin farklı kanallar aracılığıyla dağıtılması toplumun farklı katmanlarının taslak üzerinde görüş bildirmesine katkı verecektir. Örneğin, yerel yönetimler aracılığıyla taslak metinler dağıtılmalıdır.
- Komisyon çalışmaları hakkında bilgi almak isteyen kişi, örgüt ve kurumların ulaşabileceği bir uzman belirlenmeli, uzmanın iletişim bilgileri internet sayfasından duyurulmalıdır.

12

TASLAK METNİ KAMUOYUNA AÇIKLAYIN

Bu süreçte şeffaf katılımcı süreç inşa edilerek taslak metin üzerinde görüşlerin ve verilmesi sağlanmalıdır. Bu sayede, taslak metin toplumun geniş kesimlerine ulaşır ve geniş katılımı toplantılarda tartışılır.

- Taslak metin kamuoyuna sunulduktan sonra halk oturumları düzenlenerek, metin tartışılmaya açılmalıdır.
- Kamuoyunun farklı kesimlerine yaygın bir şekilde ulaşmak ve katılımlarını sağlamak amacıyla bir yöntem geliştirilmelidir. Metne ilişkin verilecek mesaj, mesajların kimler tarafından verileceği, farklı mesaj kanalları da göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı ihtiyaçlara göre (engelli grupları, okuma-yazma bilmeyenler, farklı dillerde konuşanlar vs. için) farklı araçlar kullanılmalıdır.
- Hazırlanan taslak metin hakkında görüş vermek isteyen bireyler, kurum ve örgütler yazılı ve sözlü görüş vermeye çağırılmalıdır. Görüş vereceklerin hazırlanması için, katılım süreçlerinde kritik öneme sahip olan zamanındalık ilkesi gözetilmeli, metin açıklandıktan sonra makul bir sürede görüş verilmesi istenmelidir.

- Tematik alanlarda çalışan sivil toplum örgütleri bir araya gelerek uzlaşmalı ve metin üzerine ortak görüşlerini sunmalıdırlar. Yerelde de özellikle yerel yönetimler vasıtasıyla halk toplantıları düzenlenmeli ve görüşler tasnif edilerek komisyona/kurula sunulmalıdır.
- Ulusal ve yerel basın süreci yakından takip etmeli, vatandaşların doğru bilgiye erişimini sağlamalıdırlar.
- Taslak metin üzerinden verilen görüşlerin analizi yapılmalıdır.
- Taslak metne verilen görüşler için geri bildirim mekanizması işletilmelidir. Hangi görüşlerin taslağa eklendiği, hangilerinin eklenmediği gerekçeleriyle birlikte bir rapor halinde kamuoyuna sunulmalıdır. Bu noktada, sivil toplum ve basın sürecin takipçisi ve denetleyici gücü olmalıdır.

13

TASLAK METİNE SON ŞEKLİNİ VERİN

Anayasa çalışmalarının şeffaf bir şekilde yürütülmesi, gerek anayasa sürecinde işletilen katılım sürecine gerekse daha sonra yürütülecek olan katılımcı süreçlere güvenin artmasında kritik rol oynayacak, Türkiye'nin demokratikleşmesine önemli katkılar sunacaktır. Kamuoyunun görüşleri ışığında hazırlanacak bir taslağın Meclis'te nihai bir yeni anayasa teklifine dönüşmesi, sürecin başarısının en önemli göstergelerinden biri olacaktır.

Komisyonadaki anayasa tartışmaları şeffaflık gereği canlı yayınlanabilir vatandaş olarak bilmeliyim ki ona göre oy vereyim.

- Nihai anayasa metni hazırlanıp, teklif olarak Meclis'e geldikten sonra, anayasa yazım sürecinden sorumlu Meclis Komisyonu/Kurulunda siyasi partilerin eşit temsili sağlanmalıdır.
- Kadınlarla erkeklerin eşit temsili sağlanmalıdır.
- Komisyon/kurul çalışmalarının gündemleri ve toplantıların raporları kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Her gün sürece ilişkin takvim internet sitesinde yer almalıdır.
- Taslağın hangi aşamalardan geçerek yürürlüğe gireceğine ilişkin bilgi düzenli olarak kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Nihai metin tamamlanır tamamlanmaz en kısa zamanda kamuoyuyla paylaşılmalıdır.
- Paylaşılan metne dair görsel ve yazılı medyada programlar yapılmalı, metne dair tartışmalar yapılmalıdır.
- Vatandaşların yeni anayasaya dair farkındalığının arttığı bir katılım sürecinin ardından işleyecek olan yasama sürecinin nihai aşaması referandum olmalıdır.

Anayasa planlama süreci bir futbol maçı gibi planlanmalı. Kim oynayacak, ne zaman ne olacak belli olmalı. Baştan planlanmalı ve süreç net olmalı.

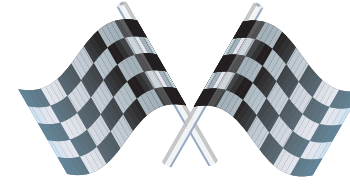

DEĞERLENDİRME

Denge ve Denetleme Ağı tarafından bir araya getirilen toplam 175 sivil toplum örgütü, anayasanın katılımcı bir şekilde yapılması için toplam 13 adım ve 100 öneriden oluşan bu yol haritasını oluşturdular. Farklı illerde yapılan toplantılarda dile getirilen ortak serzeniş, anayasanın nasıl yapılacağı konusunda siyasi iradenin, 2011 sürecine kadar sivil toplumun ve vatandaşların görüşünü almadığı, 2011 anayasa sürecinde ise, vatandaşların fikri sorulsa dahi, bu görüşlerin dikkate alınmadığıdır. Anayasa yapım yönteminin temel unsurlarına ilişkin sorulara (örneğin, olağan yasama sürecine mi başvurulacağı, yoksa yeni bir anayasa meclisinin mi toplanacağı sorusuna) yanıt vermek bu yol haritasının kapsamı dışında kalsa da, sivil toplumun görüşlerinde kesin ifadesini bulan talep, ne şekilde yapılırsa yapılsın, yeni anayasa sürecinin katılımcı ve kapsayıcı bir şekilde yapılmasıdır.

Katılımcı anayasa yapım süreciyle bire bir ilgili olmasa da, çalıştaylarda dile getirilen önemli bir husus da, uzun vadede Türkiye'nin demokratikleşmesi ve uzlaşya dayalı bir gelecek vizyonu oluşturabilmesi için, özgür ortamların yaratılması gerektiğidir. Örneğin, vatandaşların ifade ve örgütlenme özgürlüğünün güvence ve garanti altına alınması ve anayasa yapımında kritik bir rol üstlenecek olan karar vericilerin yarıştığı seçimlerde %10 seçim barajının düşürülmesi gerektiği sıklıkla dile getirilmiştir. Ayrıca parti içi demokrasiyi sağlayacak bir siyasi parti kanununun olması, siyasi partilerin hesap verebilirliğinin sağlanması ve dernekler kanununun daha demokratik hale getirilmesi gerektiği de ifade edilmiştir.

Katılımcılar aynı zamanda, basın özgürlüğünün garanti altına alınması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve yatay toplum anlayışının egemen olması gerektiğini de vurgulamışlardır. Son olarak da, engellilerin öncelikle günlük hayata katılımlarının sağlanması, uzlaşya, demokrasi, temel hak ve özgürlüklere dayalı çoğulcu bir kültürün oluşması için ilkokuldan başlayan eğitim ve farklı kesimlerin bir aradalığını sağlayabilecek örgütlenme modellerinin var olmasının özgür bir ortamın yaratılması açısından elzem olduğu tekrarlanmıştır. Sivil toplum, Denge ve Denetleme Ağı'nın bir araya getirdiği çalıştaylarda, Türkiye'nin demokratikleşmesinin ve katılım süreçlerini daha etkili yürütebilmesinin, toplumun geniş kesimlerini kapsayacak özgür bir ortamın yaratılmasıyla mümkün olacağına dair büyük bir uzlaşya ortaya koymuştur.

SON SÖZ

Katılımcı yol haritaları, anayasa yapım süreçlerinin güven ve umut kaynaklarıdır. Bir yol haritası, anayasa yapımında resmi kurumların üstlenmesi gereken sorumlulukları ortaya koyması bakımından, siyasi aktörlerin sürece olan bağlılığını açıkça ifade etmelerine olanak tanır. Bununla beraber, demokrasilerde nihai karar verici olması gereken vatandaşları ortak bir çaba uğruna örgütlenmeye, ülkelerinin geleceği için katkı vermeye çağırır.

Esasında, yol haritası, bir arada yaşamının kurallarının belirleneceği, herkesin eşit olarak oturduğu anayasa masasını ayakta tutan zemindir. Herkesi geleceğe sahip çıkmaya, zamanı ve kaynakları iyi kullanmaya, yepyeni bir anayasa yazma uğraşının, bütün zorluklarına rağmen, büyük bir şans olduğunun farkına varmaya davet eder.

Sivil toplumun katkısıyla hazırlanıp resmi bir katılımcı anayasa yapım sürecinin tasarlanmasına ışık tutacak bir yol haritası, adeta, devlet ile vatandaş arasında yeni bir toplumsal sözleşmenin imzalanabileceğine dair bir ön güvence niteliğindedir. Katedilmesi gereken mesafeyi, geçilmesi gereken aşamaları göz önüne sererek, planlı ve bilinçli bir şekilde yola çıkıldığının en somut kanıtı; yeni anayasanın bütün paydaşlarına, sürecin başından sonuna dek doğru yolda olduğunu hatırlatan, güven aşılayan bir rehberdir.

Geleceğin belirsizliklerini ortak bir iradeyle gidermek, siyasetin bütün renklerini kapsayacak, vatandaşlar ile sivil toplumun samimi bir ilgiyle katılacakları bir yolculuk mümkündür. Katılımcı anayasa için yol haritası, yeni baştan, demokratik bir anayasa yapma umudunu; yola, kimseyi geride bırakmadan, birlikte çıkma arzusunu simgeler. Elinizdeki yol haritasına ilham veren de tam olarak işte budur; birbirimizi aynı yolun yolcusu görme ve varılacak son durakta bizi eşit vatandaşlığa ve sorumlu devlete kavuşturan yeni bir anayasaya kavuşma arzusu ve umudu...

ANAYASA ÇALIŞTAYLARI KATILIMCI LİSTESİ	KATILIMCI	ŞEHİR
3H Hareketi	Rukiye Turan	Ankara
Abhaz Dernekleri Federasyonu *	Ülkü Yıldız	İstanbul
Ahuder- Anadolu Hukukçuları Derneği *	Halil İbrahim Akkaş	Kayseri
AKABE Eğitim ve Kültür Vakfı		İstanbul
AKAY-DER / Adıyaman Kadın Yaşam Derneği	Semra Karadağ	Adıyaman
AKDAM / Adana Kadın Danışma Merkezi ve Sığınmaevi Derneği *	Ayşegül Kanat	Adana
Akdeniz Göç-Der *	Hüseyin Aral	Mersin
AKKAV / Anadolu Kültür Koruma ve Araştırma Vakfı *	İsmet Erdoğan	Ankara
Aktif Toplum Alternatif Gelecek Derneği *	Ömer Atalar	Ankara
Alternatif Düşünce Derneği *	Fazilet Çulha; Mete Alpsar	Ankara
Anadolu Fikir Platformu	Mustafa Oymak ,Şahin Ali Şen	Ankara
Anadolu Platformu	Kadir Üzen; Ahmet Sait Öner	İstanbul/ Ankara
Anadolu Uzlaştırıcılar Derneği	Ömer Osman Soylu	Kayseri
ANGİKAD / Girişimci İş Kadınları ve Destekleme Derneği *	Zerrin Ateş	Ankara
AVF / Alevi Vakıfları Federasyonu *	Doğan Bermek	İstanbul
Bakut / Bursa Arama Kurtarma	Necla Türemen	Bursa
Baran Tursun Vakfı *	Ali Akgök	İzmir
BASISEN	Ferhat Aznevi	Ankara
Başkent Kadın Platformu *	Berrin Sönmez	Ankara
Birleşmiş Siviller Derneği	Hüseyin Parlak	Ankara
Bursa Felsefe Derneği *	Gürkan Kaya	Bursa
Bursa Yaşam Derneği	Alpaslan Yıldız; Lale Yıldız ; Semra Çetin	Bursa
Çağlayan Bilim Kültür ve Sanat Derneği *	Faris Karahan; Erbil Fidan	Erzurum
Çarşamba Engelliler Derneği	Kerim Deniz	Samsun
Çevre Dostları Derneği *	Gül Hanım Çoşkun	Kayseri
Çevrem / Bursa Çevre Derneği	Niyazi Köse	Bursa
CİSST / Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği *	Zafer Kırac ;Mustafa Eren	İstanbul/ Ankara
Çocuk Hakları Kültür Sanat Derneği	Müjgan Uzel	Bursa
ÇÖYDER / Çağdaş Özürlüler Yaşam Derneği *	Neşe Aydemir	İzmir

ÇYDD / Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği *	Garip Başakçı; Mustafa Özmen	İstanbul
ÇYDD Çukurova Şubesi *	Ö. Özgür Onar	Adana
DE-VA / Demokraside Birlik Vakfı *	Ahmet Çavuşoğlu	Ankara
DİKAD / Diyarbakır İş Kadınları Derneği *	Esra Aksu; Nurdoğan Saka; Reyhan Aktar	Diyarbakır
DİTAM / Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi *	Mehmet Kaya	Diyarbakır
Diyabetle Yaşam Derneği Samsun Şubesi	Yakup Cemil Şahin	Samsun
Diyarbakır Barosu *	Ahmet Özmen	Diyarbakır
Diyarbakır Çalıştayı Temsilcisi *	Cabbar Laygara	Ankara
Diyarbakır Çalıştayı Temsilcisi *	Esra Aksu	İstanbul
DİYARBAKIR KAGİK / TOBB Kadın Girişimciler Kurulu Diyarbakır *	Didar Avcı	Diyarbakır
Diyarbakır Küçük Millet Meclisleri	Eyüphan Kaya	Diyarbakır
Diyarbakır Tabib Odası *	Cengiz Günay	Diyarbakır
Doğal Yaşam Derneği *	Yıldırım Kaya; Begüm Durak	Ankara
DOGÜNKAD / Doğu ve Güneydoğu İş Kadınları Derneği *	Nevin İl; Özcan Maden	Diyarbakır
Dost Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği	Ömer Çelebi	Samsun
Demokratik Toplum Kongresi	Şehbal Şenyurt Arınlı; Havva Karahan	Diyarbakır
Dünya Ehl-i Beyt Vakfı *	Fermani Altun	İstanbul
E-gençlik Derneği *	Emre Demirer; Mine Ünal;Merve Ünal; Gizem Çınar	Bursa
Ekin ve Nesil Derneği	Zeynep Şen Sayımlar	Ankara
Engelli İnsan Hakları Derneği *	Ali Fuat Mengüç	Ankara
ERG / Eğitim Reformu Girişimi *	Yeliz Düşkün	İstanbul
ERİPOD / Eğitim, Rehberlik, İnsan Kaynakları, Proje Organizasyon ve Danışmanlık Derneği *	Öner Angın ; Nurcihan Torun	Samsun
Erkadın / Erzurumlu Girişimci Kadınlar Derneği	Fatma Saylan; Ayşe Sarı;Pınar Öztürk	Erzurum
Erzurum Gazeteciler Cemiyeti *	Selahattin Şener	Erzurum
Erzurum Kalkınma Vakfı	Nihat Alp	Erzurum
Erzurum Üniversitesi Vakfı	Hasan Soylu	Erzurum
ESİAD / Ege Sanayici İş Adamları Derneği	Burak Oğuz	İzmir
ESYD / Engelsiz Yaşam Derneği *	Köksal Tazu; Ümit Yiri; Gülgün Yorgancılar	İzmir
Ev Kadınları Derneği *	Sema Turan Yapıcı ;Sevgül Akdoğan; Leyla Ramazanoğlu	Adana

Felsefeciler Derneği Diyarbakır Şubesi	Selahattin Doğan	Diyarbakır
Genç Avrupalılar Derneği *	Abdulkadir Kumbasar	Erzurum
Genç Ümit Derneği	Seçil Biçentürk	Ankara
GİD / Gençlik İnisiyatif Derneği *	Mustafa Ali Sezal; Noyan Yılmaz; Selim Barkan	İstanbul/ Ankara
GYV / Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı *	Fatih Ceran	İstanbul
Habitat / Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği *	Anıl Gökrenk	İstanbul
Hak-İş / Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu *	Mustafa Paçal	İstanbul
HAK-SEN	Umut Yanardağ	Ankara
Hanımlar Yardımlaşma ve Kültür Derneği	Hamdiye Katipoğlu; Yasemin Atalar	Samsun
Hebun LGBT Derneği *	Ümit Manay	Diyarbakır
Hrant Dink Vakfı *	Zeynep Arslan	İstanbul
HSGA / Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği *	Elif Gökçe Kazancıoğlu	Ankara
Hukuk Hayat / Hukuk ve Hayat Derneği *	Çigdem Serra Uzunpınar	Ankara
İHD / İnsan Hakları Derneği *	Selahattin Esmer; Şenel Karataş	İstanbul/ Ankara
İHD Erzurum Şubesi *	Medeni Aygül; Sedat Polat	Erzurum
İHGD / İnsan Hakları Gündemi Derneği *	Merle Meubaur	Ankara
İLKDER / İlke İlim Kültür ve Dayanışma Derneği *	Özden Sönmez; Saliha Bektaş	Ankara
İMEF / İnternet Medya ve Bilişim Federasyonu *	Süleyman Basa	Ankara
İnsani Değerleri Yüceltme Derneği *	Berrin Ünlü	Adana
İstanbul Hepimizin Girişimi *	Şahin Tekgündüz	İstanbul
İzmir Çalıştayı Temsilcisi *	İlhami Mısırlıoğlu	İstanbul
İzmir ÇEKEV / İzmir Çiğli Kadın Emeğini Değerlendirme Dayanışma ve Kültür Evi Derneği *	Saniye Gürvardar	İzmir
İzmir Engelsiz Sanat Derneği	Atakan Avcı	İzmir
İzmir K.Konseysi Engelli Meclisi	Hülya Polat	İzmir
İzmir Kent Konseyi Gençlik Meclisi	Sedef Gürü	İzmir
İzmir Rehabilitasyon Spor Derneği	Recep Karayağzı; Ramazan Kaymaz	izmir
İzmit Yerel Gündem-21 Proje Üretim ve Çevre Geliştirme Kooperatifi *	Bektaş Mehmet Toker	İstanbul
JEF Turkey / Genç Avrupalılar Derneği *	Elif Tahmiscioğlu	Ankara
KAÇOD / Kadın ve Çocuk Hakları Derneği *	Emine Kardeş	Adıyaman
KAD / Karadeniz Rize Ajansı Derneği *	Yeşim Özcan	Ankara
KA-DER / Kadın Adayları Destekleme Derneği İzmir Şubesi *	Semra Ulusoy	İzmir

KA-DER / Kadın Adayları Destekleme Derneği *	Bahan Şenicanan	İstanbul
KA-DER / Kadın Adayları Destekleme Derneği Adana Şubesi *	Azime Kocacık	Adana
Kadın Koza Derneği	Feride Ay	Bursa
KADOS / Kadıköyü Bilim Kültür ve Sanat Dostları Derneği *	Mahmut Şişman	İstanbul
KAGİDER / Türkiye Kadın Girişimciler Derneği *	Tuğba Jabban	İstanbul
Kahta TOGEMDER / Toplumsal Gelişim yardımlaşma ve Dayanışma Derneği *	Ahmet Turan Toprak	Adıyaman
Kalkınma Atölyesi	Sinem Sefa Bayraktar	Ankara
KAMER	Ayten Yakut	Diyarbakır
Kaos GL / Kaos Gey Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği *	Murat Köylü	Ankara
Karadeniz Yeni Ufuklar Derneği *	Hicran Karadoğan Kınık; Emine Yılmaz ; Münevver	Samsun
Kardelen	Rengin Gülüstan	Diyarbakır
Kardelen Derneği	Şükrü Can	Ankara
Karşıyaka Sosyal Sorumluluk ve Bilim Derneği- İzmir	Hüsnü Yardımcı	İzmir
Karşıyaka Birliği ve Dayanışma Derneği	Mehmet Yıldırım	İzmir
KASDER / Türkiye Kas Hastalıkları Derneği *	Gülûzar Resuloğlu	İstanbul
Kayseri Çalıştayı Temsilcisi *	Ayşe Uzunlu	İstanbul
Kayseri Kafkas Derneği *	Ümit Harun Akkaya	Kayseri
KDD / Batman Kadın Dayanışma Derneği *	Remziye Tural	Batman
K-GEM / Kadın ve Genç Girişim Merkezi Derneği *	Reyhan Karababa; Günseli Özkan	Ankara
Kırmızı Biber Derneği *	Yeter Tabak	İstanbul
Kökbir Eğitim Derneği	Metin Ceylan	Kayseri
KURDİ DER *	Mehmet İhsan Kandemir	Ankara
KÜYEREL / Küresel ve Yerel Düşünce Derneği *	Selim Talay	İstanbul
LDH / Liberal Demokrasi Hareketi Derneği *	Feyza Geçmen	İstanbul
Liberal Düşünce Derneği *	Özlem Çağlar Yılmaz	Ankara
Liberal Düşünce Topluluğu	Ferhat Çakır	Kayseri
LİSTAG / LGBTİ Aileleri İstanbul Grubu *	Günseli Dum	İstanbul

MAG Vakfı / Mahalle Afet Gönüllüleri Vakfı *	Mustafa Elvan Cantekin	İstanbul
Marmara Grubu Vakfı *	Müjgan Suver	İstanbul
MDV / Milli Değerler Vakfı *	Kartal İş	İstanbul
Mezopotamya Barış Akademisi *	Ramazan Turgut	Mardin
Milli Türk Talebe Birliği	Cem Catpınar; İsmail Karayel	İstanbul
Mimarlar ve Mühendisler Grubu	Avni Cebi	İstanbul
Miraç Kültür Merkezi	Furkan Yılmaz Altınöz	Kayseri
Mor Salkım Derneği	Dilek Üzümcüler; Burcu Üzümcüler	Bursa
MÜSİAD Kayseri Temsilciliği	Hacı Yakışıklı	Kayseri
Nilüfer Belediyesi STK Yerleşkesi	İclay Köseoğlu Polat	Bursa
ORÇEV / Ordu Doğal Çevreyi Koruma Derneği *	Rüştü Baş	Ordu
ORKAGÜDER / Ordu Kadını Güçlendirme Derneği *	Tuğba Konaş	Ordu
Otizm Dernekleri Federasyonu	İrem Afşin	İstanbul
Oy ve Ötesi *	Fahranaz Bozkurt; Mehmet Pancaroğlu; Sercan Çelebi	İstanbul/ Ankara
Oy ve Ötesi- İzmir İl Temsilciliği	Semih Enün; Pınar Yapıcılar	İzmir
Öz-Ge Der / Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği *	Berin Alaca	Ankara
Özrülüler Vakfı *	Kemal Polat	istanbul
Parlamento Danışmanları Derneği	Mehmet Gıyas Azeritürk	Ankara
Protestan Kurtuluş Kilisesi *	Soner Tufan	Ankara
Psikologlar Derneği *	Alanur Özalp	İstanbul
RADEV / Radyo Evi Derneği *	Zafer İzgi	Ankara
Samsun 19 Mayıs Gazeteciler Cemiyeti	İsmail Temiz	Samsun
Samsun Engelli Kadınlar Derneği Başkanı	Selma Gündoğdu	Samsun
Samsun Kadın Girişimcileri Destekleme ve Kültür Derneği	Satı Düzgün	Samsun
SED / Samsun Eğitim Derneği *	Emin Kırbiyık	Samsun
SEDEFED	Emre Tamer	İstanbul
SEKAD- Seyhan Kadın Dayanışması ve Kültür Derneği	Elife Müftüoğlu; Rabiye Okel	Adana
Şeyh Yunus Emre Derneği *	Yaşar Arğan	Ordu

SIFIRAY-DER / Sıfır Ayrımcılık Derneği *	Hatice Çetinkaya; Zeynep Duygu Ulusoy	İstanbul
Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği	Ezgi Arslan	Ankara
Sivil Dayanışma Platformu/Gönül Köprüsü Derneği	Ali Serdar Tuncer	Diyarbakır
SİTODED / Sivil Toplum Destekleme Derneği	A.Kadir Ergün	Erzurum
Sosyal Ben Derneği İzmir Şube	Nazlı Karayığit; Sibel Karaduman	İzmir
SPoD /Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği *	Sezen Yalçın	İstanbul
STGM / Sivil Toplum Geliştirme Merkezi *	Özgür Mehmet Kütküt ; Levent Korkut	Ankara
SÜREÇ Araştırma Merkezi *	Ozan Salmış	İstanbul
TEMA	Mukadder Ekremoğlu	Ankara
TGFED / Türkiye Gençlik Federasyonu *	Hilal Çelik	Ankara
TİMEF / Tüm İletişim ve Medya Federasyonu *	Şakir Gürel;Şakir Bayar	Ankara
TOHAD / Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği *	Cumhur Akdikmen	İstanbul
TSD / Türkiye Sakatlar Derneği *	Turan Hançerli	İstanbul
TSD-İzmir Şubesi *	Salıha Yılmaz; Bayram Koşak	İzmir
TTM / Tarlabası Toplum Merkezi *	Emine Alpak	İstanbul
TUHAD-FED *	Lütfi Yılmaz	Diyarbakır
TÜKD / Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği *	Meral Güler	Ankara
Türk Kadınlar Birliği *	Sevim Çebi	Erzurum
Türkiye Gençlik Konfederasyonu	Hatice Nazlı Yakıcı	Adana
Türkiye İnsan Hakları Vakfı	Barış Yavuz	Diyarbakır
Türkiye Sakatlar Derneği	Sadullah Efe	Erzurum
Türkiye Sakatlar Konfederasyonu *	Şükrü Boyraz	İstanbul
Uluslararası Şeffaflık Derneği *	Damla Cihangir Tetik	İstanbul
Uluslararası Hukukçular Birliği	Mustafa Yağmur	İstanbul
YARSAV	Leyla Köksel	Ankara
YASA-DEMOS *	Mustafa Biçer	Ankara
Yasader (Yasama Derneği)	İbrahim Halil Tavaş	Ankara
Yeni Ufuklar Derneği / Yeni Ufuklar Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Derneği *	Mustafa Argun Şah	Kayseri
YerKatDer / Yerel Katılımı Destekleme Derneği *	Köksal Çebi	İstanbul
Yeşil Bursam *	Muharrem Karabulut	Bursa
Yüzleşme Atölyesi *	Talat Ulusoy	İzmir

KATILIMCI ANAYASA İÇİN SİVİL TOPLUMUN YOL HARİTASI

DENGE VE
DENETLEME
AĞI

>> BİR ARADA

@DengeDenetleme

/DengeDenetleme

/user/DengeDenetleme

<http://www.birarada.org> iletisim@birarada.org